

عظم

www.ketab.ir

دکتر محمد بنی هاشمی

کتاب علم

صحافي: بهمن

۴۰۰ تومان

فهرست

پیش‌گفتار	۱۱
-----------	----

فصل اول: ارکان علم

معرفی اجمالی ارکان چهارگانه	۱۷
رکن اول: عالم (مکشوف نه)	۱۸
رکن دوم: معلوم (مکشوف)	۲۲
رکن سوم: علم (انکشاف)	۲۳
رکن چهارم: نور علم (مایه الکشف)	۲۶
رکن پنجم: عالم (واجد نور علم)	۲۹

فصل دوم: بدیهیات و مبهمات علم

قابل کشف نبودن نور علم	۳۷
قابل تفسیر نبودن واجدیت نور علم	۴۱
نور علم در احادیث اهل بیت علیهم‌السلام	۴۴
قابل تفسیر نبودن انکشاف معلوم	۴۹
قابل تفسیر نبودن اعمال نور علم	۵۲

فصل سوم: شرافت و قداست علم

۵۸	علم: خیر دنیا و آخرت
۵۹	دوست داشتن اهل علم
۵۹	شرافت مطلق علم
۶۱	شرافت بعضی علوم خاص
۶۴	رأس علم خداشناسی
۶۶	علم همه‌ی مردم در چهار چیز
۶۷	چهار محور اصلی علم

فصل چهارم: منابع علم

۷۳	دو گونه منبع علم
۷۴	علم مطبوع
۷۶	معرفت خداوند: مصداق علم مطبوع
۷۷	معرفت پیامبر ﷺ و ائمه ﷺ
۷۸	تفاوت مصداق «علم مطبوع» در افراد
۸۰	علم مسموع
۸۲	رابطه‌ی علم مطبوع با علم مسموع
۸۶	اهل بیت ﷺ: معادن علم
۸۷	معیار علم صحیح: کلام اهل بیت ﷺ
۸۹	تعلیم: فقط از محضر اهل بیت ﷺ
۹۱	علم: فقط در مکتب اهل بیت ﷺ

فصل پنجم: چگونگی طلب علم

۹۹	شریفایی عنوان بصری خدمت امام صادق ﷺ
۱۰۱	طلب علم و فهم از خداوند
۱۰۳	حقیقت بنده‌بودن

۱۰۵	نشانه‌های حقیقت بندگی
۱۰۸	اولین درجه‌ی تقوی
۱۱۲	نه سفارش به ره‌جویان

فصل ششم: به کار بستن علم

۱۱۹	معنای استعمال علم
۱۲۰	وسعت قلب برای تحمّل علم
۱۲۲	نتیجه‌ی عدم تحمّل علم
۱۲۳	فرار علم از عالم بی‌عمل
۱۲۵	درجات واجدیت نور علم
۱۲۵	عدم استقرار علم در قلب
۱۲۷	سعی صدر برای استقرار نور علم
۱۲۸	علم بی‌عمل: سبب دوری از خدا
۱۲۹	عالم بی‌عمل، بدتر از جاهل
۱۳۰	عاقبت آخری عالم بی‌عمل
۱۳۱	خشیت از خدا؛ نشانه‌ی علم واقعی
۱۳۲	بازداشتن نفس از شهوات همراه با خوف
۱۳۳	گریه از خوف و تضرع به پیشگاه الهی

فصل هفتم: بایسته‌ها و نبایسته‌های علم

۱۳۷	جایگاه بایسته‌ها و نبایسته‌ها
۱۳۸	تواضع: رأس علم
۱۴۰	اقرار و اعتراف به جهل
۱۴۱	حب ریاست: آفت علما
۱۴۲	بیزاری عالم از حسادت
۱۴۴	عقوبت تکبر عالمان

۱۴۶	مدارای عالم
۱۴۷	ملازمت علم با حلم
۱۴۸	نشانه‌ی علم: سکوت و حلم
۱۴۹	اخلاق پسندیده و ناپسند
۱۵۰	اخلاص در طلب علم
۱۵۱	نشانه‌ی اخلاص در طلب علم: رعایت آداب تعلّم
۱۵۷	اخلاص در عمل به علم و تعلیم آن
۱۵۷	رهد در دنیا: نتیجه‌ی اخلاص در علم
۱۵۹	پرخوری: آفت علم و عالم
۱۵۹	آثار و برکات جوع
۱۶۱	اثر لقمه‌ی حلال در علم
۱۶۱	غذا خوردن به خاطر شهوات
۱۶۳	محبت اهل بیت (علیهم‌السلام): شرط تأثیر همه‌ی سفارش‌ها
۱۶۴	جایگاه بی‌بدیل حجت حق خدا در علم
۱۶۷	فهرست منابع

پیش‌گفتار

وقتی از امیرالمؤمنین علیه السلام پرسیدند که علم چیست؟ فرمودند:

أَوْعِ كَلِمَاتٍ: أَنْ تَعْلَمَ اللَّهَ بِقَارِ حَاجَتِكَ إِلَيْهِ وَ أَنْ تَعْصِيَهُ بِقَدْرِ صَبْرِكَ
عَلَى النَّارِ وَ أَنْ تَعْمَلَ لِدُنْيَاكَ بِقَدْرِ عُمرِكَ فِيهَا وَ أَنْ تَعْمَلَ لِآخِرَتِكَ بِقَدْرِ
بَقَائِكَ فِيهَا.^۱

چهار کلمه است:

- ۱- خداوند را به اندازه‌ای که به او نیاز مندی، عبادت کنی!
 - ۲- او را به اندازه‌ای که طاقت تحمل آتش را داری، مصیبت کنی!
 - ۳- برای دنیایت به اندازه‌ای که در آن عمر داری، کار کنی!
 - ۴- برای آخرت به اندازه‌ای که در آن باقی می‌مانی، عمل کنی!
- همه‌ی آن‌چه که یک عالم باید بداند و عمل کند، در این چهار کلمه جمع شده است. اما علم چیست و عالم کیست؟ ارکان علم کدامند؟ شرافت و قداست علم از کجاست؟ معادن علم کیانند؟ طلب واقعی علم چگونه ممکن است؟ این‌ها بخشی از پرسش‌هایی است که این کتاب برای پاسخ‌گویی به آن‌ها، طرّاحی شده است. پیش‌تر، از این قلم «کتاب عقل» و «کتاب توحید» هر کدام در سه دفتر منتشر

شده است. هر چند قسمت‌های مهمی از مباحث مربوط به «علم» در کتاب عقل به مناسبت رابطه‌ی علم و عقل مطرح شده بود، اما به بسیاری از مباحث آن به صورت مستوفی پرداخته نشده بود. از این رو به پیش‌نهاد برخی از دوستان تصمیم بر این شد که کتابی مستقل در موضوع علم نگاشته شود تا حلقه‌ی مفقوده میان کتاب عقل و کتاب توحید پر گردد و مطالب جامانده‌ی بحث علم در آن گنجانده شود. به لطف خدای مکان و عنایت صاحب الزمان عجل الله تعالی فرجه الشریف فرصتی دست داد تا این مهم به انجام برسد که حقیقتاً خود را از ادای شکر خداوند از این بابت عاجز می‌بینم.

کتاب علم در هفت فصل تنظیم شده است:

در فصل اول پنج رکن علم معرفی شده‌اند که عبارت‌اند از: عالم، معلوم، علم، نور علم و عالم به معنای واحد نور علم. هر یک از این ارکان بر اساس دریافت و جدانی از هر کدام توضیح داده شده‌اند.

در فصل دوم به بیان بدیهیات و مبهمات علم پرداخته‌ایم. بدیهیات یعنی آن‌چه به روشنی وجدان می‌کنیم و مبهمات یعنی اموری که هیچ‌گونه تفسیر و تحلیلی از آن نداریم. در این فصل روشن می‌شود که در میدی‌ی علم و عالم و معلوم، مجهولات زیادی داریم که در عین حال اصول و پایه‌های وجدانی ما را از وضوح خارج نمی‌کنند. ما به همان مقداری که می‌فهمیم باید اکتفا کنیم و از پرداختن به آن‌چه وجدان نمی‌کنیم، پرهیز نماییم.

بحث نور علم در روایات اهل بیت علیهم‌السلام در همین فصل مطرح شده است.

فصل سوم را به بیان شرافت و قداست علم اختصاص داده‌ایم. ابتدا نمونه‌ای از احادیثی که علم را گوهری شریف و بلکه اشرف الشرف دانسته‌اند، ارائه شده و سپس شرافت علم را از دو جهت توضیح داده‌ایم. یک جهت آن به خود نور علم مربوط می‌شود و جهت دیگر به علوم خاصی با نظر به موضوع آن‌ها. در جهت دوم «رأس العلم» که همان معرفت خداوند متعال است، محور شرافت علم دانسته شده است. در این فصل محورهای اصلی علم قدسی نیز معرفی شده‌اند.

در فصل چهارم، منابع تکوینی و تشریعی نور علم را معرفی کرده‌ایم که همان علم مطبوع و علم مسموع‌اند. پس از توضیح هر دو علم، رابطه‌ی بین آن دو را توضیح داده‌ایم. ضمناً اثبات کرده‌ایم که علم فقط در مکتب اهل بیت علیهم‌السلام به دست می‌آید و تعلم منحصرأ از محضر ایشان ممکن است. قسمت‌هایی از کتاب عقل در این فصل مورد استفاده قرار گرفته است.

همه‌ی فصل پنجم به شرح و توضیح شریفیابی عنوان بصری خدمت امام صادق علیه‌السلام و سؤال‌ها و جواب‌های او با ایشان اختصاص داده شده که در ضمن آن، چگونگی طلب علم به طور کامل مطرح شده است. مطالب این فصل عمدتاً از دفتر دوم کتاب عقل اقتباس شده است.

فصل ششم درباره‌ی موضوع بسیار مهم «استعمال علم» می‌باشد که در روایات تأکید زیادی بر آن صورت گرفته است. در این فصل روشن می‌شود که نور علم فقط در سینه‌ی آن کسانی که اهل عمل به آن باشند، استقرار می‌یابد و از قلب عالم بی‌عمل می‌گریزد. ضمناً مهم‌ترین نشانه‌های عمل به نور علم مورد بحث قرار گرفته‌اند و به عواقب علم بی‌عمل نیز اشاره‌هایی صورت پذیرفته است.

فصل آخر کتاب به بیان بایسته‌ها و نبایسته‌های علم اختصاص یافته که در آن، آنچه شایسته‌ی علما و آنچه برای ایشان ناشایست است، مطرح شده‌اند. بایسته‌ها هم نشانه‌ها و علامت‌های علم‌اند و هم اموری که در منور شدن قلب به نور علم مؤثرند. نبایسته‌ها هم همین‌طور، هم نشان از جهل صاحبش می‌دهند و هم مانع منور شدن قلب انسان می‌گردند.

در تدوین کتاب علم، علاوه بر «کتاب عقل» از کتاب ارزشمند «مسأله‌ی علم»^۱ هم استفاده شده است. امیدوارم مطالب این کتاب گامی مؤثر در تبیین علوم و معارف اهل بیت علیهم‌السلام باشد و همه‌ی علاقه‌مندان به این معارف، توفیق عمل به آن را پیدا کنند. خداوند را به نور الأنوار حتی که همه‌ی انوار علم از پرتو وجود آن بزرگوار، نور

می‌گیرد قسم می‌دهم که در آغاز بهار، چشمان منتظرانش را به جمال بی‌همتایش و دل‌های ایشان را به انوار علوم و معارفش روشن فرماید و این تلاش ناقابل را به حقّ جدّش حضرت جواد الائمه علیه السلام از این حقیر بپذیرد.

سید محمد بنی هاشمی

فروردین ۱۳۹۰ - ربیع الثانی ۱۴۳۲

www.ketab.ir